

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlar tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarining transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иқтисодиёт - барқарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этиш ва иқтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

raqamli bank xizmatlarining rivojlanishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt asosidagi yangi avlod scoring modellari joriy etilishi banklarning raqobatbardoshligini oshirib, kredit portfeli sifatini optimallashtirishga xizmat qiladi va umuman olganda, milliy bank tizimining xalqaro moliyaviy bozorlardagi o'rnini mustahkamlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Altman E.I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. – New York: Journal of Finance, 1968. – p. 589–609.
2. Anderson R. Credit Scoring and Its Applications. – Philadelphia: SIAM, 2007. – 350 p.
3. Lavrushin O.I. Bankovskoye delo. – Moskva: KNORUS, 2016. – 400 s.
4. Xodiyev B.Yu. O'zbekiston iqtisodiyoti modernizatsiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018. – 250 b.
5. Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. – Basel: BIS, 2006. – 300 p.

УДК:330.322

**ИНВЕСТИЦИЯ МУҲИТИ ВА ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ИНВЕСТИЦИЯ
ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ДИНАМИКАСИ**

**ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ И ДИНАМИКА ИНВЕСТИЦИОННЫХ
ПРОЦЕССОВ В УЗБЕКИСТАНЕ**

**INVESTMENT CLIMATE AND DYNAMICS OF INVESTMENT PROCESSES IN
UZBEKISTAN**

Бобоқулова Моҳина Ғофур қизи

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон миллий университети
Иқтисодиёт факултети таянч докторанти

Аннотация

Ҳозирги иқтисодий шароитда инвестиция муҳити иқтисодий ўсишнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади. Ушбу мақолада Ўзбекистонда инвестиция муҳитининг ҳозирги ҳолати ва инвестиция жараёнларининг динамикаси таҳлил қилинган. 2014–2025-йилларда асосий капиталга киритилган инвестициялар ҳажми ва уларнинг таркибий ўзгаришлари ўрганилган. Таҳлил натижалари асосида инвестиция муҳитини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: инвестиция муҳити, инвестиция динамикаси, тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар, институционал муҳит, иқтисодий ислохотлар, инвестиция инфратузилмаси, саноат зоналари, иқтисодий ўсиш.

В условиях современного экономического развития инвестиционный климат является одним из ключевых факторов экономического роста. В статье проанализированы текущее состояние инвестиционного климата в Узбекистане и динамика инвестиционных процессов. Рассмотрены инвестиции в основной капитал за 2014–2025 годы и их структурные изменения. По результатам исследования разработаны предложения по совершенствованию инвестиционного климата и повышению его конкурентоспособности.

Ключевые слова: инвестиционный климат, динамика инвестиций, прямые иностранные инвестиции, институциональная среда, экономические реформы, инвестиционная инфраструктура, индустриальные зоны, экономический рост.

In today's economic climate, the investment climate is a key driver of economic growth. This article analyzes the current state of the investment climate in Uzbekistan and the dynamics of investment processes. Fixed capital investment for 2014–2025 and its structural changes are examined. Based on the study's findings, proposals for improving the investment climate and enhancing its competitiveness are developed.

Keywords: investment climate, investment dynamics, foreign direct investment, institutional environment, economic reforms, investment infrastructure, industrial zones, economic growth.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон иқтисодиёти изчил суръатларда ривожланиб бормоқда ва мустақиллик йилларидан буён турли босқичларни босиб ўтди. Бу жараёнда миллий иқтисодиётда инвестиция муҳитини шакллантириш ва ривожлантириш муҳим йўналишлардан бири бўлиб, макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш ҳамда иқтисодий ислохотларни амалга ошириш билан узвий боғлиқ ҳолда кечди.

Сўнгги йилларда инвестиция муҳитини такомиллаштириш ва унинг рақобатбардошлигини оширишга қаратилган ислохотлар иқтисодий ўсишнинг муҳим омили сифатида намоён бўлмоқда. Шу боис, мамлакатдаги инвестиция муҳитининг ҳозирги ҳолатини ҳуқуқий, сиёсий, иқтисодий, технологик ва экологик омиллар ҳамда статистик маълумотлар асосида комплекс ва динамик таҳлил қилиш алоҳида аҳамият касб этади.

Инвестиция муҳити ва унинг иқтисодий ўсишга таъсири масаласи халқаро илмий адабиётларда урта асосий назарий йўналиш доирасида ўрганилган: неоклассик капитал оқими назарияси, институционал иқтисодиёт ёндашуви ва эклектик ОЛИ парадигмаси.

Инвестиция муҳити тадқиқотларининг неоклассик пойдевори М.Р. Солоунинг капитал жамғариш модели билан бошланган. Ушбу моделда капитал оқими мамлакатлар ўртасидаги капитал унумдорлиги фарқига боғлиқ эканлиги асосланган ва паст даромадли мамлакатларга юқори капитал оқими кутилиши назарий жиҳатдан кўрсатилган [23]. Бироқ Р.Э.Лукас ўзининг машҳур "Нега капитал бой мамлакатлардан камбағал мамлакатларга оқмайди?" номли мақоласида Солоу прогнози ва реал маълумотлар ўртасидаги кескин зиддиятни "Лукас парадокси" орқали кўрсатиб берди [18]. Лукас парадоксини тушунтириш учун сўнгги ўттиз йил мобайнида иккита асосий йўналиш шаклланди: биринчиси Л.Алфаронинг капитал бозори номукаммалликлари ва ахборот асимметриясига таянувчи молиявий ёндашув [7], иккинчиси эса С.М. Рейнхарт ва К.С. Рогоффнинг институционал сифат ва сиёсий рискларни тадқиқот марказга қўювчи институционал ёндашув билан боғлиқ асарлари [21].

Эндоген ўсиш назарияси доирасида П.М. Ромер ўзининг мақоласида технологик инновация ва билимлар капиталини инвестиция самарадорлигининг асосий омили сифатида кўрсатади [2222]. Бу назария инвестиция муҳитини фақат миқдор жиҳатидан эмас, балки сифат нуқтаи назардан баҳолаш зарурлигини асослайди ва Ўзбекистон каби ривожланаётган мамлакатларда инновацион муҳит ва кадрлар салоҳиятини яхшилашнинг стратегик аҳамиятини назарий жиҳатдан асослаб беради.

Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар (ТТХИ кейинги ўринларда) детерминантларини тушунтиришда энг кенг қабул қилинган назария Дж.Х.Даннинг томонидан ишлаб чиқилган ОЛИ (Мулк, жойлаштириш, ўзлаштириш устунликлари) эклектик парадигмасидир. Жойлашув устунлиги билан боғлиқ компонент мамлакатнинг инвестиция муҳитини бевосита тавсифлайди ва у бозор ҳажми, ресурслар, инфратузилманинг сифати, ҳуқуқий муҳит ва институционал барқарорликни ўз ичига олади [12]. Ўзбекистон контекстида ОЛИ парадигмаси айниқса долзарб ҳисобланади, чунки мамлакат 2017-йилдан буён институционал ислохотлар орқали ишлаб чиқаришни жойлаштириш билан боғлиқ устунликларни мустаҳкамлашга ҳаракат қилмоқда.

Кейинги тадқиқотларда, жумладан Б.А. Блониген назарий қарашларида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар (ТТХИ) детерминантларини кенг эмпирик адабиётлар асосида таҳлил қилиб, бозор ҳажми (ЯИМ), иш ҳақи билан боғлиқ харажатлар, савдонинг очиклик даражаси ва валюта курси билан боғлиқ барқарорлик энг изчил омиллар эканлигини кўрсатди [10]. Э.Асиеду эса Африка мамлакатлари мисолида табиий ресурслар ва бозор ҳажмининг ТТХИ

устидан кучли, аммо институционал сифатнинг ҳам муҳим таъсир кўрсатишини эмпирик жиҳатдан исботлади [8]. Ушбу ғоялар Марказий Осиё минтақаси, жумладан Ўзбекистон учун ҳам амалий аҳамиятни касб этади.

Институционал иқтисодиёт йўналишида Д.К. Норт ўзининг иқтисодий қарашларида расмий ва норасмий институтлар (қонунлар, меъёрлар) инвестиция муҳитини шакллантиришда асосий рол ўйнашини таъкидлаб ўтган. Унинг “институтлар муҳим” деб аталган концепциясида ТТХИ борасидаги тадқиқотларга катта таъсир кўрсатди, натижада ҳуқуқ устуворлиги, коррупция даражаси, мулк ҳуқуқининг ҳимояси каби кўрсаткичлар бундан кейинги эмпирик тадқиқотларда стандарт ўзгарувчиларга айланди [20].

Махсус иқтисодий зоналар (МИЗ) ва инвестициявий рағбатлантиришлар адабиётда Т. Фароле ва Г. Акинси ривожланаётган мамлакатлардаги саноат зоналарининг самарадорлигини таҳлил қилиб, МИЗларнинг муваффақияти фақат солиқ имтиёзларига эмас, балки инфратузилма сифати, тартибга солиш муҳити ва глобал қиймат занжирларига интеграциялашиш имкониятларига боғлиқ эканлигини кўрсатди [15]. Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистонда 2026-йил 1-январ ҳолатига 861 та саноат зонасининг фаолият юритиб келаётганлиги бу ғояларни мамлакатимиз миқёсида эмпирик жиҳатдан тадқиқ этиш учун қулай замин яратади.

Д. Ғоziбеков ва Т. Қоралиев инвестиция муҳитини инвестор томонидан ҳисобга олинадиган барча иқтисодий, ҳуқуқий ва институционал омиллар мажмуаси сифатида талқин қилсалар [17], И.Рустамбеков ва А.Исакулов инвестиция муҳити мамлакатнинг барқарор иқтисодий ривожланиши, ҳудудлар ва тармоқларга капитал жалб қилиш ҳамда тадбиркорлик фаоллигини ошириш учун зарур бўлган иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий шарт-шароитлар мажмуи деб қарайдилар [16].

Ушбу тадқиқотда Ўзбекистонда инвестиция муҳитини баҳолаш учун комплекс ёндашув қўлланилди. Тадқиқот доирасида сифат ва миқдорий таҳлил усуллари уйғунлаштирилди. Аввало, инвестиция муҳитига таъсир этувчи асосий омилларни аниқлаш мақсадида SWOT таҳлили қўлланилди. Ушбу таҳлил доирасида мамлакатдаги инвестиция муҳитининг кучли ва заиф томонлари, шунингдек мавжуд имкониятлар ва таҳдидлар сиёсий ва ҳуқуқий омиллар нуқтаи назаридан баҳоланди.

Шу билан бирга, тадқиқотнинг миқдорий қисмида Ўзбекистон Республикаси миллий статистика қўмитасининг расмий маълумотлари асосида 2014–2025-йиллар давомида асосий капиталга киритилган инвестициялар динамикаси таҳлил қилинди. Хусусан, инвестициялар таркибида қуйидаги кўрсаткичлар ўрганилди:

- чет эл инвестициялари ва кредитлар улуши;
- давлат бюджети маблағларининг улуши;
- корхона ва аҳолининг ўз маблағлари улуши;
- банк кредитлари ва бошқа қарз маблағларининг улуши.

Мазкур кўрсаткичлар асосида инвестиция муҳитининг ривожланиш тенденциялари ва таркибий ўзгаришлари динамик таҳлил қилинди. Тадқиқот натижалари инвестиция муҳитининг ҳозирги ҳолатини баҳолаш ҳамда унинг ривожланиш истиқболларини аниқлаш имконини берди.

Ўзбекистонда инвестиция муҳитининг ривожланиш динамикасига назар ташласак, 2017-йил сентябрь ойида валюта бозорининг либераллаштирилиши натижасида мамлакатда амал қилган икки хил валюта курси – расмий ва “қора бозор” курслари ўртасидаги фарқ бартараф этилди. Ушбу ислохот мамлакат иқтисодиётида сезиларли институционал ўзгаришларга сабаб бўлди. Хусусан, бу ҳолат хорижий инвесторлар учун эркин иқтисодий муносабатларини амалга ошириш имкониятлари яратилганлигини ҳамда бозор тамойиллари асосида фойда олиш шароитлари шаклланаётганлигини кўрсатувчи муҳим сигнал сифатида баҳоланади.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистонда инвестиция муҳитини ислох қилиш жараёни мазкур ўзгаришлар билан чекланиб қолмади. Жумладан, 2019-йилда қабул қилинган “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонун асосида инвестиция фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмлари янада такомиллаштирилди. Натижада

инвестиция жараёнларини соддалаштириш мақсадида “ягона дарча” тамойили жорий этилди, бизнес субъектларини рўйхатдан ўтказиш муддати 3 иш кунигача қисқартирилди ҳамда хорижий инвесторлар учун ер участкаларини ижарага олиш жараёнлари енгиллаштирилди. Шунингдек, меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ўртасидаги такрорланиш ва зиддиятларни камайитиришга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилди. Мазкур ислохотлар П.М. Ромернинг эндоген ўсиш назариясида илгари сурилган инвестиция сифатини ҳуқуқий муҳит орқали яхшилаш ғояси билан уйғунлашади [2].

Солиқ сиёсатини такомиллаштириш доирасида ҳам муҳим ўзгаришлар амалга оширилди. Хусусан, 2023-йилдан бошлаб кўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) ставкаси 15 фоиздан 12 фоизгача пасайтирилди. Шунингдек, 2019-йил 26-сентябрдаги ПФ-5837-сон Президент фармонида мувофиқ дивидендлардан олинадиган солиқ ставкаси барча резидентлар учун 5 фоиз этиб белгиланди [3]. Бундан ташқари, 2022–2026-йилларга мўлжалланган “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” қабул қилиниб, ушбу даврда 70 млрд АҚШ доллари миқдорида тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар жалб қилиш мақсади қўйилди.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, мамлакатда инвестиция муҳитининг рақобатбардошлигини оширишда саноат зоналарининг аҳамияти ортиб бормоқда. 2026-йил 1-январ ҳолатига кўра, Ўзбекистонда жами 861 та саноат зонаси фаолият юритмоқда. Улардан 31 таси махсус иқтисодий зоналар, 423 таси кичик саноат зоналари, 32 таси технопарклар ва 381 таси кластерлардан иборат. Ушбу зоналарда рўйхатдан ўтган корхоналар сони 8594 тани ташкил этмоқда. Бу кўрсаткич 2024-йилга нисбатан саноат зоналари сони 95 тага ошганини кўрсатади.

Шунингдек, 2025-йил 19-мартдаги ПФ-50-сон Президент фармонида мувофиқ кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш, стартап лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш ҳамда инвестиция фаоллигини оширишга қаратилган қатор чора-тадбирлар белгиланди. Унга кўра, сунъий интеллект, рақамли ва “яшил” технологиялар соҳасидаги стартапларга венчур жамғармалар орқали инвестициялар жалб қилиш, давлат-хусусий шериклик механизмларини такомиллаштириш ҳамда Жаҳон банки иштирокида 100 млн АҚШ доллари миқдоридаги лойиҳаларни амалга ошириш назарда тутилган [1].

1-жадвал

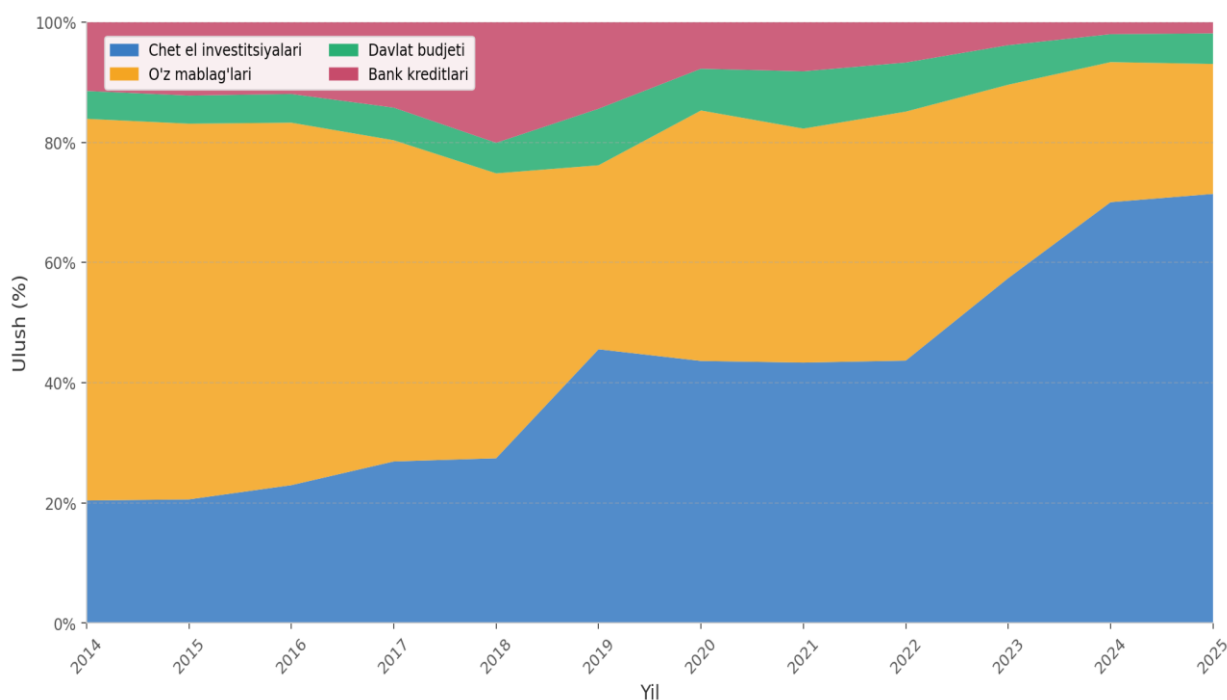
**Миллий иқтисодиётда асосий капиталга йўналтирилган жами инвестициялар
ҳажми улушлар кесимида [1]**

Йил	Асосий капиталга инвестицияларда чет ел инвестициялари ва кредитларининг улуши	Асосий капиталга инвестицияларда давлат бюджети улуши	Асосий капиталга инвестицияларда корхона ва аҳолининг ўз маблағлари улуши	Асосий капиталга инвестицияларда банк кредитлари ва бошқа қарзлар	Асосий капиталга жами инвестициялар ҳажми
2014	6 964,55	1 581,14	21 684,21	3 915,20	37 646,20
2015	8 289,92	1 882,04	25 183,44	4 929,14	44 810,40
2016	10 605,02	2 202,98	27 870,21	5 533,06	51 232,00
2017	17 172,94	3 463,45	34 129,41	9 091,56	72 155,20
2018	30 188,21	5 590,41	52 177,15	22 113,17	124 231,30
2019	85 424,30	17 633,46	57 406,70	27 037,97	195 927,30
2020	89 753,31	14 293,27	85 759,60	15 974,83	210 195,10
2021	101 330,75	22 278,39	91 029,99	19 164,21	239 552,60
2022	113 950,72	21 299,20	108 093,44	17 571,84	266 240,00
2023	201 892,48	23 144,64	113 230,71	13 530,71	356 071,40
2024	352 198,20	23 344,55	117 230,24	10 149,80	507 490,20
2025	422 141	30 100	127 800	11 100	591 141

1-жадвал маълумотларига кўра, сўнгги ўн йилда Ўзбекистонда асосий капиталга киритилган инвестициялар ҳажми сезиларли даражада ўсди. Жумладан, 2014-йилда 37,6 млрд сўмни ташкил этган жами инвестициялар ҳажми 2025-йилга келиб 591,1 млрд сўмга етган. Бу эса таҳлил қилинаётган давр мобайнида 15,7 баробар ўсишни ташкил этади.

Мазкур ўсиш мамлакатда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар самарадорлигини ҳамда инвестиция муҳитининг босқичма-босқич такомиллашиб бораётганлигини тасдиқлайди.

Шу билан бирга, инвестициялар таркибида чет эл инвестициялари ва кредитларининг улуши кескин ошган. Хусусан, 2017-йилда мазкур кўрсаткич 18,5 фоизни ташкил этган бўлса, кейинги йилларда 71,4 фоизгача ошган. Бу ҳолат хорижий инвесторлар ишончининг ортиб бораётганини ҳамда Ўзбекистоннинг халқаро инвестиция майдонида жозибadorлиги кучайиб бораётганини кўрсатади.

1-расм. Асосий капиталга йўналтирилган инвестиция ҳажмининг динамикаси инвестиция турлари бўйича [2]

1-расм маълумотлари таҳлиliga кўра, давлат бюджети маблағлари ҳисобига амалга оширилган инвестициялар улуши 2014–2025-йилларда нисбатан барқарор сақланиб, жами инвестицияларнинг 4–8 фоизи атрофида бўлган. Бу ҳолат давлат инвестиция сиёсатининг изчиллигини ва стратегик тармоқларни молиялаштиришда давлатнинг фаол иштирокини кўрсатади. Р.А. Мусгрейв ва Ж.Э. Стиглиц назарияларига мувофиқ, давлат сармоялари иқтисодий барқарорликни таъминлаш ва ижтимоий вазифаларни амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади [18].

Шу билан бирга, банк кредитлари улуши таҳлил қилинган давр мобайнида сезиларли даражада қисқарган. Агар 2018-йилда уларнинг улуши 17,8 фоизни ташкил этган бўлса, 2025-йилга келиб бу кўрсаткич 1,9 фоизгача пасайган. Бу ҳолат молиялаштириш манбалари таркибидаги ўзгаришларни, хусусан хусусий ва хорижий инвестицияларнинг устувор аҳамият касб этаётганини кўрсатади.

Таъкидлаш лозимки, халқаро молия институтларининг тадқиқотларига кўра банк кредитларига ортикча боғлиқликни камайтириш, шу билан бир қаторда хусусий ва хорижий инвестицияларни рағбатлантириш мамлакат иқтисодиётининг барқарор ўсиши учун муҳим стратегия сифатида қайд этилган.

Юқорида қайд этилган мамлакат инвестиция муҳитини такомиллаштириш доирасидаги кучли томонлар ва имкониятларга қарамадан, мамлакат инвестиция муҳитини такомиллаштириш йўлида қатор тизимли муаммолар сақланиб қолмоқда.

Аввало, ҳуқуқий базанинг тарқоқлиги ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг тез-тез ўзгариб туриши инвесторлар учун ноаниқлик муҳитини юзага келтирмоқда. Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларга оид меъёрлар бир нечта қонун ва фармонларда тарқоқ ҳолда жойлашгани инвестицион қарорлар қабул қилиш жараёнини мураккаблаштиради.

Шунингдек, ИТ-парклар ва айрим инвестиция объектларининг ҳудудий жиҳатдан асосан Тошкент шаҳри ва вилоятида жойлашгани ҳудудлар ҳудудлар ўртасидаги ривожланишдаги фарқларнинг сақланиб қолишига таъсир кўрсатмоқда.

Бундан ташқари, хорижий инвесторларнинг кишлоқ хўжалиги ерларидан фойдаланиш ҳуқуқи тўлиқ ва аниқ тартибга солинмаган. Мавжуд қонунчиликда ер ижараси муддатлари белгиланган бўлса-да, хорижий иштирокдаги корхоналарнинг ҳуқуқлари аниқ ифода этилмаган [1;4].

Инвестиция муҳитини такомиллаштириш ва рағбатлантириш механизмларининг шаффофлиги айрим ҳолларда етарли даражада таъминланмаган. Хусусан, баъзи ҳолларда солиқ имтиёзлари индивидуал келишувлар асосида тақдим этилиши мумкин, бу эса бозорда тенг рақобат муҳитининг тўлиқ шаклланишига тўсқинлик қилиши ва сунъий монополистларни шаклланишига олиб келиши мумкин.

Ўзбекистон 2030-йилга қадар қайта тикланадиган энергия манбалари улушини ўрнатилган кувватнинг 40 фоизига етказиш мақсадини белгилаган. Бироқ энергетика инфратузилмасининг эскирганлиги ҳамда экологик баҳолаш механизмларининг етарли даражада самарали эмаслиги инвестиция фаолияти учун кўшимча рискларни юзага келтириши мумкин.

Олиб борилган таҳлил натижалари шуни кўрсатадики, 2014–2025-йиллар давомида Ўзбекистонда асосий капиталга йўналтирилган инвестициялар ҳажми барқарор ва юқори суръатларда ўсган. Жумладан, жами инвестициялар ҳажми 37,6 млрд сўмдан 591,1 млрд сўмгача ўсиб, 15,7 баробар кўпайган. CAGR кўрсаткичи эса йиллик ўртача 28,4 фоизни ташкил этган.

Инвестициялар таркибида ҳам сезиларли таркибий ўзгаришлар кузатилди. Хусусан, хорижий инвестициялар улушининг 18,5 фоиздан 71,4 фоизгача ошиши мамлакатда амалга оширилаётган институционал ислохотларнинг самарадорлигини кўрсатади. Шу билан бирга, банк кредитлари улушининг кескин пасайиши молиялаштириш манбалари таркибида хусусий ва хорижий капиталнинг устувор аҳамият касб этаётганини англатади.

Шу билан бирга, таҳлил натижалари инвестиция муҳитининг янада такомиллаштирилишини талаб этувчи қатор тизимли муаммолар мавжудлигини кўрсатди. Жумладан, ҳуқуқий базанинг тарқоқлиги, инвестицион рағбатлантириш механизмларининг шаффоф эмаслиги, ҳудудлар ўртасидаги номутаносиблик ва инфратузилмавий чекловлар инвестиция муҳитининг рақобатбардошлигини чекловчи асосий омиллар сифатида намоён бўлмоқда.

Шу муносабат билан қуйидаги амалий тавсиялар ишлаб чиқилди:

- инвестицияга оид қонунчиликни ягона кодекс ёки интеграциялашган ҳуқуқий ҳужжат шаклида бирлаштириш орқали инвесторлар учун ҳуқуқий аниқлик ва барқарорликни таъминлаш;
- барча солиқ ва молиявий имтиёзларни ягона очиқ реестрда жамлаш ва улар бўйича мунтазам ҳисоботларни эълон қилиш орқали тенг рақобат муҳитини таъминлаш;
- ИТ-парклар ва саноат зоналарини ҳудудлар кесимида диверсификация қилиш орқали ҳудудлар ўртасидаги иқтисодий номутаносибликни камайтириш;
- банк кредитларига боғлиқликни камайтириш ва капитал бозорларини ривожлантириш орқали хусусий инвестициялар улушини ошириш;
- энергетика инфратузилмасини модернизация қилиш ва экологик стандартларни кучайтириш орқали инвестиция лойиҳаларининг барқарорлигини таъминлаш.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда инвестиция муҳити сўнгги йилларда сезиларли даражада яхшиланган бўлса-да, унинг узоқ муддатли барқарор ривожланишини таъминлаш учун институционал ислохотларни изчил давом эттириш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. O‘zbekiston Respublikasining Prezidentining 19.03.2025 yildagi “Kichik va o‘rta biznesning iqtisodiyotdagi o‘rnini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-50-sonli Farmoni (<https://lex.uz/docs/7444738>);
2. O‘zbekiston Respublikasining 25.12.2019 yildagi “Investitsiya va investitsiya faoliyati to‘g‘risida” O‘RQ-598-son Qonuni (<https://lex.uz/ru/docs/4664144?ONDATE=22.02.2024>);
3. O‘zbekiston Respublikasining Prezidentining 26.09.2019-yildagi “O‘zbekiston Respublikasining soliq siyosatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-5837-son Farmoni (<https://lex.uz/acts/-4529995>);
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 18.07.2025-yildagi “Xorijiy investorlar kengashining navbatdagi majlisi doirasida erishilgan kelishuvlarning ijrosini ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-226-son Qarori. <https://www.lex.uz/docs/-7637571>
5. “Soliq va byudjet siyosatining 2023-yilga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” 30.12.2022-yildagi O‘RQ-812-son O‘zbekiston Respublikasi Qonuni (<https://lex.uz/docs/-6333246>);
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2025). Asosiy kapitalga investitsiyalar to‘g‘risidagi ma‘lumotlar. (<https://stat.uz>).
7. Alfaro L., Kalemli-Ozcan S., and Volosovych V. (2008). Why doesn’t capital flow from rich to poor countries? An empirical investigation. *Review of Economics and Statistics*, 90(2), 347–368.
8. Asiedu E. (2002). On the determinants of foreign direct investment to developing countries: Is Africa different? *World Development*, 30(1), 107–119.
9. Aschauer D.A. (1989). Is public expenditure productive? *Journal of Monetary Economics*, 23(2), 177–200.
10. Blonigen B.A. (2005). A review of the empirical literature on FDI determinants. *Atlantic Economic Journal*, 33(4), 383–403.
11. Broadman H.G., Anderson J., Claessens C.A., Ryterman R., Slavova S., Vagliasindi M., and Vincelette G.A. (2004). Building market institutions in South Eastern Europe: Comparative prospects for investment and private sector development. World Bank.
12. Dunning J.H. (1977). Trade, location of economic activity and the MNE: A search for an eclectic approach. In B. Ohlin, P.O. Hesselborn and P.M. Wijkman (Eds.), *The international allocation of economic activity* (pp. 395–418). Macmillan.
13. Dunning J.H. (1981). *International production and the multinational enterprise*. Allen and Unwin.
14. Dunning J.H., and Lundan S.M. (2008). *Multinational enterprises and the global economy* (2nd ed.). Edward Elgar.
15. Farole T., and Akinci G. (Eds.). (2011). *Special economic zones: Progress, emerging challenges, and future directions*. World Bank.
16. Rustambekov I va Isakulov A. Business environment and investment climate in the Republic of Uzbekistan. *International journal of advanced researcher (IJAR)*, 1282-1285.
17. G‘ozibekov D. va Qoraliyev T. (2020). Investitsiya muhiti va uni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari. *Iqtisodiyot va Innovatsion Texnologiyalar*, 4, 45–58.
18. Lucas R.E. (1990). Why doesn’t capital flow from rich to poor countries? *American Economic Review*, 80(2), 92–96.
19. Musgrave R.A. (1959). *The theory of public finance*. McGraw-Hill.
20. North D.C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
21. Reinhart C.M., and Rogoff K. S. (2004). Serial default and the "paradox" of rich-to-poor capital flows. *American Economic Review*, 94(2), 53–58.

22. Romer P.M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), S71–S102.
23. Solow R.M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.
24. Stiglitz J.E. (1998). The role of government in economic development. In M. Bruno & B. Pleskovic (Eds.), *Annual World Bank Conference on Development Economics 1996* (pp. 11–23). World Bank;
25. Ўзбекистонда асосий капиталга киритилган инвестициялар 10,5 фоизга ўсиб, 2025-йилда рекорд даражадаги 591,1 трлн сўмга етди — INVEXI: Стратегик ва Сунъий Интеллект бошқаруви бўйича маслаҳатлар| Инвестицион консалтинг | Ўзбекистон ва МДХ (<https://invexi.org/uz>)

UDK:336.02

**“O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA KOMPANIYALARI TUSHUMLARINING
EKONOMETRIK TAHLILI”**

**“ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДОВ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В
УЗБЕКИСТАНЕ”**

**“ECONOMETRIC ANALYSIS OF INSURANCE COMPANY REVENUES IN
UZBEKISTAN”**

Bekberganova Mohira Ravshonbekovna

O‘zbekiston Milliy universiteti Ekonometrika va iqtisodiy modellashirish
kafedrası tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston sug‘urta bozorida o‘z xizmatlarini taklif etuvchilar ya’ni sug‘urta kompaniyalarining daromadlari va ularga ta’sir etuvchi omillar asosidagi ekonometrik tahlili berilgan. Shu bilan birgalikda sug‘urta tushumlarini ekonometrik modellashirish borasida xorijiy tadqiqotchi olimlarning ilmiy maqolalari o‘rganilgan va sug‘urta sohasini rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar borasida tadqiqotchilarning fikrlari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: sug‘urta bozori, YaIM, moliyaviy savodxonlik, foiz stavkasi, inflyatsiya, aholi daromad, korrelyatsion tahlil, regression tahlil, sug‘urta tushumlari

В статье проводится эконометрический анализ доходов страховых компаний, предоставляющих свои услуги на страховом рынке Узбекистана, на основе факторов, определяющих эти доходы. Кроме того, рассмотрены труды зарубежных исследователей, посвященные эконометрическому моделированию страховых поступлений, и проанализированы взгляды ученых на факторы, способствующие развитию страховой сферы

Ключевые слова: страховой рынок, ВВП, финансовая грамотность, процентная ставка, инфляция, доходы населения, корреляционный анализ, регрессионный анализ, страховые выплаты

This paper provides an econometric analysis of the revenues of insurance companies operating in the insurance market of Uzbekistan, along with the factors influencing them. Furthermore, it examines the scientific literature of foreign researchers on the econometric modeling of insurance receipts and analyzes various perspectives on the determinants of insurance industry development.

Keywords: insurance market, GDP, financial literacy, interest rate, inflation, population income, correlation analysis, regression analysis, insurance proceeds